

ופירש אביי דבריו: שניקב למטה מרביעית, שהואיל ואין יכול לקבל רביעית, בטל מתורת כלי ונחשב כמחובר לקרקע.

נראה שזה דוקא בסתם כלים, או בכלי המיועד לאכלים ולמשקים, אבל המיוחד לאכלים בלבד, אפילו אם אין בו כדי לקבל רביעית אינו בטל מתורת 'כלי' אם הוא מקבל זיתים (מרומי שדה).

היה השורש כנגד הנקב — נסתפק ההוא סבא שמא מודה רבי שמעון.

יש סוברים שדין חרישה וזריעה כדין תלישה, והזורע בעציץ שאינו נקוב פטור. ויש חולקים (ע' מגן אבות; חיי אדם יא בנשמ"א; מנ"ח; תוצאות חיים ה; שו"ת שבט הלוי ח"ז צד, ג).

דפים צה — צו

קל. א. זרעים שנורעו בעציץ נקוב — האם דינם כמחובר או כתלוש?

ב. מהם שיעורי נקיבת כלי חרס להלכותיהם השונות?

א. זרעים שנורעו בעציץ נקוב בנקב שגדלו כשורש קטן — להכמים, דינו כמחובר לקרקע, הן לענין תולש בשבת, הן לענין הכשר לקבלת טומאה על ידי משקים, שכל דבר המחובר אינו מוכשר לקבל טומאה. [וכן לענין דרכי קנין, כתיבת פרוזבול ועוד].

א. אין חילוק בגודל הנקב, בין כלי המיועד למשקים או לדברים אחרים, לעולם משערים בכדי שורש קטן (עפ"י תוס').

ב. שיעור נקב 'כדי שורש קטן' — כתבו פוסקים אחרונים, הוא כ-2.5-2 ס"מ בקוטרו, ואם כי נראה מכמה מקומות שהוא פחות מזה, מכל מקום לחומרא יש לחוש לשיעור הנ"ל (עפ"י שבט הלוי ח"ח רלב, ה).

ג. אין חילוק בין נקב הנמצא למטה או בדפנות מלמעלה, כי אעפ"י שהכלי ראוי לקבל רביעית ולא נטהר מטומאתו, הזרעים שבתוכו נחשבים מחוברים לקרקע. ע' משנה למלך בכורים ב; חו"א סב, כא. וכתב הרשב"א בתשובה (ח"ג שמא), דוקא כשנקוב כנגד מה שטמון מן הצמח בעפר העציץ, אבל למעלה ממה שטמון — לא.

רבי שמעון אומר: הנקוב דינו כשאינו נקוב לכל דבר, מלבד לענין הכשר לקבלת טומאה, זרעים שבעציץ נקוב — אינם מוכשרים לקבל טומאה על ידי נפילת משקים עליהם — שהתורה ריבתה טהרה אצל זרעים. (וכי יפל מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע — טהור הוא).

מסתמא הוא הדין לענין קבלת טומאה של הזרעים, אם העציץ נקוב — אינם מקבלים טומאה, [וגם עולים מטומאתם בזריעה זו]. ובשאינו נקוב — נטמאים (עפ"י תוס' חולין קכח. וע' ר"ש מעשרות ה, ב מהירושלמי).

ומודה רבי שמעון כשניקב בכדי טהרתו, שבטל ממנו תורת 'כלי' והזרעים שבתוכו נידונים כמחובר לקרקע, כנוכר למעלה.

ב. אמר רבא: חמש מדות בכלי חרס שנוקבו; —

ניקב כמוציא משקה (= נקב צר שמשקה שבכלי מטפסף דרכו, אבל מים שמחוץ לכלי אינם חודרים דרכו לכלי) — עדיין כלי הוא לכל דבר, מלבד ב'גסטרא', דהיינו שבר כלי שמשמש לקבלת משקים נוטפים מן הכלים — נטהר בנקב זה, מפני שהוא נזרק, שאין אדם אומר הבא גסטרא לגסטרא.

- כלי שנקוב בנקב המוציא משקה ולא מכנים — נוטלים ממנו לידים. טשו"ע קנט, א. ודוקא ניקב, אבל בנסדק יש מחמירים בכלי חרס וכלי זכוכית, כי סוף הסדק להתרחב, או מפני שאין הכלי ראוי לקבל חמים כצונן (ע' משנ"ב קנט סקי"א).
- ניקב ככונס משקה — טהור מלקדש בו מי חטאת, (כלומר בטל מתורת 'כלי' לענין זה), אולם הזרעים שבתוכו נחשבים כתלושים מן הקרקע, ככלי שאינו נקוב.
- א. כתב המגן-אברהם (קנט סק"ג), אפילו אם ראוי לקבל רביעית למטה מן הנקב, פסול לקדש בו מי חטאת (וע' חזו"א בהשמטות לאו"ח קנו עמ' רנב).
- ב. כלי המיועד למשקים — נטהר בנקב ככונס משקה, שכבר אינו ראוי לייעודו. תוס'. ואפשר שזה דוקא כשאינו מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה (ע' תרומת הדשן רסא. ונראה מתוך דבריו שם, שמחלוקת הראשונים בשאלה זו, שיש סוברים שאין ליטול ידים מכלי שניקב ככונס משקה, אף לא דרך הנקב, ומשמע שסוברים שבטל מתורת כלי מכל וכל).
- ניקב כשורש קטן — זרעים שבתוכו נחשבים תלושים מן הקרקע, וראויים להכשר קבלת טומאה. [לדעת אמורא אחד ממערבא, לפרש"י, אינו בטל מתורת כלי לענין זה אלא במוציא רימון, [ופירש הרמב"ן, דוקא לרבי שמעון]. ורבנו תם חולק. ולפירושו ישנה דעה הסוברת שכלי המוקף צמיד פתיל, אם יש בו נקב בגודל שורש קטן — אינו מציל על מה שבתוכו באהל המת].
- ניקב כמוציא זיתים — נטהר מטומאתו, בסתם כלי חרס שהוא מיועד לאֶכְלִים (תוס'). אבל אם ייחדוהו לרימונים — מקבל טומאה. ורבי אליעזר מטהר לגמרי, ככלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה. וכן פסק הרמב"ם (כלים יט, ב), שאין מועיל יחוד לרימונים בכלי חרס (ע' משנה אחרונה רפ"ג דכלים; שפת אמת).
- [זרעים שבתוכו אינם נידונים כתלושים מן הקרקע — אף לרבי שמעון, כנ"ל].
- התוס' (בזבחים צה סד"ה לא) צדדו ששיעור זה מדרבנן, אבל מדאורייתא טהור בנקב כשורש קטן. ועע"ש.
- ניקב כמוציא רימונים — טהור מכלום.
- כלי המוקף בצמיד פתיל, אינו מציל על טהרות שבתוכו בנקב זה.
- א. לפרוש רש"י: דוקא בכלים קטנים, אבל בגדולים — מציל, עד שייפחת הכלי ברובו. ור"י פירש: במוציא רימון לעולם אינו מציל, ואם ניקב ברובו, אפילו אין בו כמוציא רימון, כגון בכלים קטנים — אינו מציל.
- לפירוש רבנו תם, ישנה דעה הסוברת שאינו מציל בצמיד פתיל כל שניקב כשורש קטן, כנ"ל.
- ב. לדעת רש"י, כלי שניקב בצדו בנקב קטן, אין נכנסת הטומאה דרכו, כיון שפתח הכלי מוקף צמיד פתיל. ואולם אם ניקב במקום שאין נשאר למטה מן הנקב כשיעור כלי, או כל שהנקב מוציא זית בכלי המיועד לאֶכְלִים, או בכונס משקה בכלי משקים — אינו מציל על מה שבתוכו (כן פירש ר"י ועוד בדעת רש"י).
- ורבנו תם חולק וסובר שכלי שניקב אינו מציל על מה שבתוכו אלא אם הנקב נסתם. ודוקא בנקב קטן אבל ניקב ברובו או כמוציא רימון — אינו מציל.
- ג. שיעור 'מוציא רימון' — אפשר שהוא מעט יותר מרימון בודד, בכדי ששלשה רימונים מחוברים יכולים לעבור דרך הנקב בזה אחר זה. ואפשר ששיעורו ברימון יחיד, מאותם הגדלים שלשה ביחד, והוא שיעור קטן מרימון הגדל לבדו (עפ"י תוס' עירובין ד: סוכה ו).

שיעורי שברי כלי חרס לענין טומאת 'גיסטרא' — מפורטים בחולין נד. וע"ע חו"א בהשמטות לאו"ח קנו (לשו"ע סימן קנט). שיעור נקב לענין טהרת 'תוך תוכו' של כלי חרס — ע' בחדושי הגר"ח הלכות כלים יד, ח.

פרק אחד עשר; דף צו

קלא. א. מהו המקור לאיסור —

הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים בשבת;
הכנסה;

העברת / זריקת ד' אמות ברשות הרבים.

ב. מי היה המקושש עצים ביום השבת? איזו מלאכה עשה, ומאי נפקא מינה?

א. מקור לאיסור הוצאה — אמר רבי יוחנן: ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש — ויכלא העם מהביא — אל תוציאו מרשות היחיד (אהלי ישראל) לרשות הרבים (מחנה לוי, מקומו של משה). [ולמדו בגזרה שוה 'העברה' 'העברה', שהיה זה בשבת. ורבנו חננאל לא גרס כן, כי גם אם היה בחול למדנו מכך שקראה תורה להוצאה 'מלאכה'. וכן הוא בירושלמי. וכ"כ הרמב"ם (שבת יב, ח) והרשב"א].

א. אף על פי שהיתה במשכן הוצאה מרשות לרשות, אם לא הלימוד מן הכתוב לא היו חייבים עליה, לפי שמלאכה גרועה היא (תוס').

ב. במסכת עירובין (יז:) למדו איסור הוצאה מאל יצא איש ממקומו ביום השביעי. ופרשו התוס' (לעיל ב. עירובין יז: פסחים פה:) ששני כתובים נצרכים, אחד לעומד בפנים ואחד לעומד בחוץ. ויש חולקים (ערמב"ן בתחילת המסכת ובתחילת מסכת שבועות. וראה עוד בסיועו הראשונים, בשו"ת שבט הלוי ח"ה נב).

הכנסה אסורה מסברה, מה לי מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, מה לי מכניס מרה"ר לרה"י. ואולם אין ההכנסה מפורשת הלכך אינה אלא תולדה.

א. הרמב"ן (ב:) נקט שמחלוקת אמוראים יש בדבר, ולדעת רב פפא (שם), ההכנסה היא כלולה באב של 'הוצאה מרשות לרשות'. וכן יש מדייקים מדברי הרמב"ם (שבת יב, ח). והרשב"א צדד לחלק בין הכנסת העומד בחוץ, שהיא 'אב', להכנסה של העומד בפנים שאינה אלא 'תולדה'.
ב. נחלקו דעות הראשונים האם די בסברה בלבד לחייב על הכנסה, או צריך גם לכך שהיתה הכנסה במשכן (עתוס' כאן ובריש מסכתין ובעל המאור מט:).

מעביר או זורק ד' אמות ברשות הרבים, אף על פי שאין מקור לכך מן הכתוב וממלאכת המשכן, נלמד הדבר במסורת מפי השמועה, שהוא חייב כמוציא מרשות לרשות.
הזורק והמושיט מרשות לרשות, או זורק ומושיט ד' אמות ברשות הרבים — תולדת מוציא הוא (רמב"ם יב, ט).

ב. מקושש זה צלפחד. דברי רבי עקיבא. (גזרה שוה: ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת; אבינו מת במדבר.)

וכן סבר רבי אליעזר בן יעקב (עפ"י תוס' ב"ב קיש:).

רבי יהודה בן בתירא לא קיבל גזרה שוה זו ולכך אמר לרבי עקיבא עתיד אתה ליתן את הדין — אם

כדבריך התורה כיסתו ואתה מגלה אותו, ואם לאו — אתה מוציא לעז על אותו צדיק. [ולדבריו, צלפחד מת בחטא המעפילים ולא בחלול שבת].
[כיוצא בדבר דרש רבי עקיבא שאף אהרן נתנגע כמרים. וחלק עליו רבי יהודה בן בתירא].

דף צז

קלב. מנין ש...

- א. החושד בכשרים לוקה בגופו.
 - ב. מדה טובה ממהרת לבוא ממדת פורענות.
 - ג. כל פחות משלשה טפחים — כלבוד דמי.
- א. אמר ריש לקיש: החושד בכשרים לוקה בגופו שכתוב ויען משה ויאמר, והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה', וגלוי לפני הקב"ה שיאמינו. אמר לו: הם מאמינים בני מאמינים ואתה אין סופך להאמין... ומנין שלקה — ויאמר ה' לו עוד הבא נא ירך בחיקך — ויבא ידו בחיקו, ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג.
- ב. אמר רבא ואיתימא רבי יוסי בר חנינא: מדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות, שאילו במדת פורענות כתוב ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג, ואילו במדה טובה כתוב ויוצאה מחיקו והנה שבה כשרו.

ג. מסקנת הגמרא שכל פחות משלשה כלבוד דמי (הן לענין הנחה על קרקע הרשות הן לענין מחיצות) — הלכה היא שנתקבלה במסורת. (ובכלל מה שאמרו (עירובין ד) 'שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני').

קלג. מה הדין במקרים הבאים?

- א. הזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר — למטה מעשרה טפחים.
 - ב. כנ"ל, למעלה מעשרה טפחים.
 - ג. כנ"ל במעביר.
 - ד. כנ"ל במושיט לחברו.
 - ה. המוציא מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע.
 - ו. המוציא מרה"י לרה"ר ועבר ד' אמות ברה"ר עד שנה.
 - ז. נתכוין לזרוק ארבע זורק שמונה.
 - ח. נתכוין לזרוק שמונה זורק ארבע.
- א. הזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר, למטה מעשרה טפחים — אם נוקטים 'קלוטה כמי שהונחה דמי', חייב. ואם לאו — פטור. והוכיחו שבדבר זה נחלקו רבי עקיבא וחכמים. רבי עקיבא מחייב (אחת) וחכמים פוטרם.

א. אם היינו נוקטים לחייב על תולדה במקום אב, כשיטת רבי אליעזר, וגם 'קלוטה כמי שהונחה' — היה מתחייב שתיים, אחת משום הוצאה ואחת משום הכנסה. אלא שלהלכה אין חייבים על תולדה במקום אב, [וכן היא דעת רבי עקיבא עצמו (בכריתות טז). ר"ן].
ולעיל (ד): מבואר שיש צד לומר שכדי להיחשב עקירה המחייבת, צריך החפץ להיות מונח על מקום חשוב, ולפי זה אף לרבי אליעזר אינו חייב שתיים.